

Katri Aaslav-Tepandi ja Tõnu Tepandi

Katri Aaslav-Tepandi ja Tõnu Tepandi: Eesti lugu, Eesti müüt

03.11.2007, Postimees

Eestil pole oma terviklikku lugu, meie lugu on katkestustega. Eesti lugu, mis see siis on? Kas see võiks olla Eesti müüt? Müüt ja lugu. Sõna «müüt» on jõudnud eesti keelde tõenäoliselt kreeka keelest – mythos, kreeka keeles tähistab see sõna ka lugu. Ja nii me siis räägime, et müüt on lugu ja lugu on müüt.

Aristotelese järgi seatakse kaunimad lood ehk müüdid kokku kuningate või teiste erakordsete kangelaste tegudest, inimestest, kellele sai osaks läbi elada midagi erakordset või teha midagi kohutavat. Müüdi ehk loo keskmes on alati kangelane, kes kas jumalate toel või kiuste läheb vastu oma saatusele, kes on õilis ja tugev, võimsate hingeomadustega, ideaalidega. Alati kohtub ta teel suurt takistust, mille läbi ta kangelaslikult hukkub, päästes oma maa, rahva, armastuse jne. Või hukkub ta jumalate kättemaksu ohvrina mingi saatusliku eksituse, inimliku vea, teadmatuse tõttu. Peab midagi ränka juhtuma, et jõuda puhastumiseni ehk katarsiseni.

Inimesele on vaja oma lugu, rahvale on vaja oma lugu, riigile on vaja oma lugu. See võib anda inimesele tagasi tema enda elu tervikteadmise, rahvale tagasi mineviku, nii ajaloo suuruse ja vägevuse kui ka sügava valu ja läbielatud hirmud, ta annab identiteedi.

Kunsti võimuses on taasluua (ära)unustatud suuri lugusid ehk müüte, anda neile uuesti sisu ja tähendus, tuua nad tänase inimese teadvusesse. See on mälu taastamine. Iseenda teadvustamise tee, see on iseendaks saamise tee. Teadasaamine toob katarsise, inimelus nii vajaliku hetke, et edasi elada, vaatamata läbielatud kannatustele, raskustele, et edasi minna «ürgpuhtana sünni- ja muundumisvalus». See sõnastus pärineb Heiti Talvikult. Kunst on lugude loomisel siis eelvägi ehk avant-garde.

Eesti lugu on katkestustega. Eesti lugu, millest see algab? Teame, et oleme Euroopa vanimaid rahvaid, kes vaatamata oma väiksusele, sõjakate naabrite agressivsusele (või just selle tõttu), sajandite vältel rahva füüsilisele hävitamisele on vaimujõu toel suutnud jääda püsima ja loonud oma kultuuri, oma riigi, omailma.

Me teame, et meil on aastatuhandeid vana regilaul, oli kunagine vaba vanemate Eestimaa, n-ö Kungla kuningriik, kus olid vabad külad ja talud, oli muistne vabadusvõitlus, ristisõjad, saksa, taani, poola ja vene vallutajad, oli 700 aastat orjapõlve ja ikka meie rahvalaul, meie täiesti

oma laul.

Siis oli müütiline ärkamisaeg 19. sajandil, meie müütilised kangelased Faehlmann, Kreutzwald, Koidula, siis uus ärkamisaeg, nn Noor-Eesti aeg, ettevalmistus oma riigiks. Ja siis Esimene maailmasõda, millest sünnib meie oma riik, vaba Eesti riik.

Ja siit algab lünk... Suur lünk, mis algab Esimese maailmasõja lõpuga 1918. aastast ja lõpeb nüüd, 2007. aastal Meie lugu lõpeks justkui 1918 aastal Edasi on vaid fragmendid teemadest sündmustest mõned ajalookäsitlused, aga inimese lugu, seda lugu, mille keskmes on inimene – kangelane, kes lõi oma ajastu sõlmsündmused, tema lugu pole.

Pole inimest – pole kangelast! Pole seda, kelle kaudu ilmutuks ajastu vaim ja hing, kellega saaks samastuda, võrrelda, kellelt tuleks kogemus ja teadmine, kelle läbielatud kogemuse kaudu võiks näha iseennast ja oma aega. Et otsida vastuseid tänase päeva põletavatele küsimustele, mis toimub minuga, meiega Eesti ühiskonnas ja laiemalt Euroopas, maailmas. Miks me mõtleme, tegutseme, otsustame just niiviisi ja mitte teisiti, miks meie suhted teiste inimestega, aga ka laiemalt teiste riikidega (mõelgem Eesti ühiskonda raputanud ja raputavatele lähisündmustele) on just sellised, nagu nad on? Et teadvustada täie selgusega, millised on praegust hetke ehk ajalugu loovate inimeste valikud, tegude põhjused ja tagajärjed.

Inimene loob ajalugu. Just ajastu sõlmpunktides, suurtes sündmustes, murrangutes tuleb ilmsiks otsustuspunktides olnud ja olevate inimeste isiksuslik tähendus, inimlike valikute ja otsuste tähendus, mis võivad vallandada sündmused, mis omakorda võivad muuta, mõjutada kogu rahva saatust. Kes on need inimesed, kes löid esimest Eesti riiki, kes on need inimesed, kes aitasid eesti rahval ka püsima jääda riigi hävides, vaimse ja füüsilise terrori aastail siinsamas Eestis? Tuleb taas kord luua oma lugu, mõtestada möödunu uuesti tänase valguses, mil oleme olemas rahvuse ja riigina, küsida, mis on meie suured lood.

Sümptomaatiline on, et Eesti Vabariigi, vabal omariikluse ajal, tsensuurivabal ajal puuduvad uued, meie praegusest teadmisest lähtuvad sügavutiminevad, terviklikud lood meie surnud suurtest. Nendest, kes löid Eesti Vabariigi: kas või juba 1918. aasta Maanõukogu liikmetest Konstantin Pätsist, Konstantin Konikust, Jüri Vilmsist, Jaan Tõnissonist, Jaan Poskast ja Vabadussõja juhust Johan Laidonerist kuni «riigikukutajateni», 1940. aasta juunikommunistideni: Johannes Varesest, Nigol Andresenist, Hans Kruusist jt.

Need inimesed olid otseselt suurte sündmuste osaliste ja loojatena Eesti Vabariigi ja Eesti NSV sünni juures, ning nende valikud, otsused ja teod mõjutasid meie maa ja rahva saatust. (Tuleb uuesti mõtestada meie praeguse olemise valguses ka nn kollaboratsioonismi aastad ehk eesti keeles koostööaastad. Kõik ei saanud ju põgeneda, keegi pidi jääma ka kodu valvama, kodu hoidma, koostööd tegema – karm paradoks!) Tuleb ületada hirm eksida, saada kritiseeritud, politiseeritud – tuleb vabalt ja julgelt vaba kodanikuna mõtestada oma ajalugu, oma suurte surnute lood. Seda tehes mõtestame ka oma elu, oma mõtteid, otsuseid, valikuid.

Eneseteadvustamine aitab vabaks saada pseudoteadmistest, käibetõdedest, millega me end kaitseme, eelarvamustest, ja mis kõige tähtsam, vabastab hirmust. Aitab ennast väärtustada, mis on selle eelduseks, et inimene

suudab ka teistsugust, temast erinevat inimest, kultuuri, rahvast väärtustada. Niisiis: olla julge ja vaba ja empaatiline. Vaadata oma mõtlemisi, tegevusi, tõekspidamisi laiemal taustal, vabaneda omaenese tarkuse ületähtsustamisest ning minna loovalt edasi.

Eesti lugu on kõigepealt tarvis eestlastele endile, et saada avaram vaade praegusele Eestile, riigi arengu tagasilöökidele, probleemide mõistmiseks ja lahenduste leidmiseks; annab ka raskuste talumise võime, ilma ühiskondlikku hüsteeriasse langemiseta. Aitab meid suhtlemises teiste riikidega, meie naabritega idas ja läänes, meie koostööpartneritega uutes liitudes ja organisatsioonides. Sest meil on varuks teadmine ja sellele toetudes oskame näha oma tegevusi ja otsustusi laiemal taustal, meil on varuks meie oma lood ja müüdid.

Niisiis on vaja süvitsi edasi minna, on vaja terviklikke Eesti lugusid, romaane, näidendeid, monograafiad, filme ja milliseid müüdi esitamise vorme me iganes suudame välja mõelda.

PS. Võib-olla pole meil oma kangelaslugu sellepärast, et tõesti tahame kõike tehtut iga hinna eest kritiseerida, tahame igäüks ise kangelased olla. Aga see on juba uus teema.

Postimees.ee